

^HMEDENÎ YARGILAMA HUKUKUNDA SES VE GÖRÜNTÜ NAKLİ YOLUYLA DURUŞMAYA KATILMA

*Yrd. Doç. Dr. Seda GAYRETLİ AYDIN**

Öz

Tarafların, taraf vekillerinin, bilirkişilerin ve tanıkların dinlenilmesinin buldukları yerden yapılmasını aynı anda ses ve görüntülerini duruşma salonuna aktarılmasını sağlayan Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi (SEGBİS) ilk olarak mevzuatımıza 2004 yılında 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) ile girmiştir. Ceza Muhakemesinde başarıyla uygulanan SEGBİS sisteminin uygulanması gün geçtikçe hızla artmakta ve yaygınlaşmaktadır. SEGBİS sistemi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesiyle taahhüt edilen adil yargılanma hakkının sağlanması için 2011 yürürlük tarihli 6100 sayılı Hukuk Muhakemesi Kanunu (HMK) 149. maddesi ile ilk kez medenî yargılama hukukumuzda girmiştir. Söz konusu madde uyarınca taraflar ve vekilleri buldukları yerden duruşmaya seslerinin ve görüntülerinin eş zamanlı nakli ile katılabileceklerdir. Ancak teknik yetersizlikler, henüz halkın bu konuda bilgi sahibi olmaması ve bu yola başvurabilmek için iki tarafın da rızasının alınması gerektiğinden hukuk yargılanmasında uygulaması yaygınlaşmamıştır.

Anahtar Kelimeler

e-devlet, Hukuk Muhakemeleri Kanunu 149. maddesi, ses ve görüntü yoluyla duruşmaya katılma, SEGBİS, HMK mad. 149.

^H Hakem incelemesinden geçmiştir.

* Karadeniz Teknik Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medeni Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi (e-posta: sedagayretli@gmail.com) (Makale Gönderim Tarihleri: 02.03.2017-02.03.2017/Makale Kabul Tarihleri: 03.05.2017-27.04.2017)

ATTENDING HEARINGS FOR ORAL ARGUMENT USING IMAGE AND SOUND TRANSMISSION DURING CIVIL PROCEEDINGS

Abstract

Video Conferencing system (SEGBIS) enables parties, witnesses, experts in a court proceeding to be involved in a hearing from a remote location, and SEGBIS was introduced to Turkish legal system with Turkish Criminal Procedure Code of 2004. SEGBIS system has been implemented successfully in criminal proceedings, and installation and implementation of SEGBIS system is expanding rapidly. The SEGBIS system introduced to the civil proceedings by Turkish Civil Procedure Code of 2011 (HMK) for the first time. Article 149 of HMK is related to SEGBIS implementation which is in accordance with the European Convention on Human Rights article 6 right to a fair trial. However implementation of SEGBIS in civil procedure is not developing, since SEGBIS installation requires technical assistance, budget, staff. Parties approval is also required to use SEGBIS system that also hinders the application to the SEGBIS system.

Keywords

e-state, Turkish Civil Procedural Law article 149, video conference during civil proceedings, SEGBIS, videoconferencing

I. GİRİŞ

Son yüzyılda bilişim teknolojisindeki hızlı gelişmeler hayatımızın her alanını etkileyip, kolaylaştırdığı gibi sosyal ilişkilerimizi düzenleyen hukuk düzenimizi de etkilemiştir. Birçok ülke, teknolojideki gelişmelerden ve elektronik araçların nimetlerinden faydalanmaya başlamıştır. Devletler, elektronik devlet projeleri geliştirerek muhtelif kurumlarındaki bürokratik hizmetlerinin internet üzerinden de yapılabilmesine olanak sağlamıştır. Ülkemiz dünyadaki en kapsamlı e-devlet projelerinden birine sahip olmakla birlikte bunun yargı ayağını ise Adalet Bakanlığınca yürütülen Ulusal Yargı Ağı (UYAP) projesi oluşturmaktadır¹.

1998 yılında çalışmalarına başlamış olan UYAP Bilişim sistemi günümüzde yargı birimlerinin yaklaşık tamamında uygulanmaktadır². Medenî yargılama hukuku bakımından duruşmaların sesli ve görüntülü yapılması Adalet Bakanlığımızca yürütülen Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi (SEGBİS), 2011 tarihli 6100 sayılı Hukuk Muhakemesi Kanunu'nun 149. maddesiyle ilk kez medenî yargılama hukuku mevzuatımıza girmiştir. 2015 tarihli Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Cumhuriyet Başsavcılıkları İdari ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmeliğin 40. maddesi SEGBİS'i "UYAP'ta ses ve görüntünün aynı anda iletildiği, kaydedildiği ve saklandığı Ses ve Görüntü Bilişim Sistemidir" olarak tanımlamıştır. SEGBİS sistemi, UYAP'tan medenî yargılama hukuku alanında da yararlanabilmesi, yargılama sürecine uzaktan da katılabilmeye olanak sağlaması, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesiyle taahhüt edilen adil yargılanma hakkının sağlanması, usûl ekonomisi ilkesinin gerçekleştirilmesi, en ekonomik ve en hızlı şekilde davaların sonuçlandırılması için oluşturulmuştur³.

¹ E- devlet aracılığıyla verilen hizmetlerin listesi için bkz. <https://www.turkiye.gov.tr/hizmetler> (19.04.2016)

² **Acar**, Sami/**Gürsoy**, Hülya: "Türkiye Mahkemelerinde Sesli Görüntülü Kayıt ve Video Konferans Sistemi Uygulamasına Geçiş: Ceza Mahkemeleri Örneği", Ankara Barosu Dergisi, Cilt 2012/4, s. 115-117.

³ 12.01.2011 tarihli 6100 sayılı Hukuk Muhakemesi Kanunu Hükümet Gerekçesi bkz. **Arslan**, Ramazan/**Yılmaz**, Ejder/**Ayvaz Taşpınar**, Sema/**Hanağası**, Emel: Notlu Gerekçeli Hukuk Muhakemesi Kanunu ve İlgili Mevzuat, 2. Bası (Yetkin Yayınları), Ankara 2016, s. 188.

Bu çalışma SEGBİS'in medenî yargılama hukuku açısından önemini ve hukuki niteliğini, özellikle Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 149. maddesinde düzenlenen ses ve görüntü nakli yoluyla duruşmaya katılımı konusunu incelemektedir. Çalışmanın birinci kısmında SEGBİS konusuna giriş yaparak konunun içeriği hakkında genel bilgiler verilmektedir. İkinci kısım SEGBİS'in tarihçesi, tanımı, oluşumu ve faydaları konusunda bilgiler içermektedir. Üçüncü kısımda ise diğer ülkelerin ve uluslararası SEGBİS uygulamaları karşılaştırmalı olarak sunulmaktadır. Dördüncü kısım, Türkiye'deki SEGBİS mevzuatını oluşturan kanun, yönetmelik ve genelgelerdeki hükümleri ve bunların uygulanması noktasında hukuki tartışmaları konu almaktadır. Bunu izleyen kısımda ise medenî yargılama hukuku ilkeleri olan doğruluk, sözlülük, usûl ekonomisi, adil yargılanma hakları doğrultusunda SEGBİS'i incelenmektedir. Çalışmanın son kısmı ise konunun özeti, eleştiriler ve önerilerden oluşmaktadır.

II. SEGBİS'İN TANIMI VE MEDENÎ YARGILAMA HUKUKU AÇISINDAN FAYDALARI

A. Tanım

Adalet Bakanlığı Bilgi İşlem Dairesi, SEGBİS'i: "duruşmaların sesli ve görüntülü olarak kayıt altına alınmasına, duruşmanın yapıldığı mekânda bulunamayan tarafların video konferans yöntemiyle duruşmaya katılmalarına imkân sağlayan sistem" olarak tanımlamıştır⁴. Ceza Muhakemesinde Ses ve Görüntü Bilişim Sisteminin Kullanılması Hakkındaki Yönetmeliğin 3. maddesi SEGBİS'i UYAP Bilişim Sisteminde ses ve görüntünün aynı anda elektronik ortamda iletildiği, kaydedildiği ve saklandığı Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi' olarak, SEGBİS yazılımını ise 'UYAP Bilişim Sisteminde SEGBİS'in gerçekleştirilmesi için geliştirilen yazılım' olarak tanımlanmıştır.

2012 yılında kuruluma başlanan sistem, 591 Adliye binasında 2870 adet duruşma salonuna ve 139 Ceza İnfaz Kurumunda 543 adet video kon-

⁴ T.C. Adalet Bakanlığı Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı, Adalet Bakanlığı Personeli Görevde Yükselme Eğitimi Bilgisayar ve UYAP Bilişim Ders Notları, Ankara 2015, s. 36. Bkz. <http://www.edb.adalet.gov.tr/duyurular/iimnotlar/uyap.pdf> (en son 19.04.2016'da ziyaret edildi.)

ferans odasına kurulmuştur⁵. 2012 tarihindeki bu rakamlar ve SEGBİS'in ceza yargılama hukukuna faydası, her gün adeta tescillenerek artarak ve kullanımı yaygınlaşarak devam etmektedir.

SEGBİS'in hukuk davalarına ilişkin yargılanma sürecinde de kullanılması olanağı, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 149. maddesi ile sağlanmıştır. Mahkemelerde teknik donanımın tamamlanmamış olması ve talep olmaması nedeniyle SEGBİS'in hukuk muhakemesinde kullanımı henüz yoktur.

B. SEGBİS'in Yargılama Açısından Faydaları

SEGBİS farklı illerde ikamet eden tarafların, tanıkların, bilirkişilerin kendilerinin veya vekillerinin buldukları yerden duruşmaya katılmalarını sağlayarak yargılamanın daha süratli ve daha ekonomik olarak yürütülmesini sağlamaktadır. Yurt dışında bulunan taraf ya da tanıklar da bu suretle buldukları yerden ifade verebilmektedir.

SEGBİS uygulaması mahkeme koridorlarındaki yoğunluğu azaltmaktadır. Birbirlerine husumet besleyen tarafların mahkeme öncesinde ve sonrasında duruşma salonu önünde tartışmalarını ve kavga etmelerini önlemektedir. Ayrıca tanıkların baskı altında kalmaksızın daha rahat ifade vermelerini sağlamaktadır. Örneğin, aile içi şiddet gören bir eş ya da çocuk tanıklık yaparken şiddet gösteren tarafla aynı salonda bulunmamanın rahatlığıyla daha kolay ifade verebilmektedir. Ceza yargılamasında tanığı korumak için tanığın, duruşmada bulunma hakkına sahip kişiler olmadan dinlenilmesi ya da görüntü ve sesinin değiştirilerek farklı bir mekândan dinlenilme hakkı vardır⁶. Ancak medenî yargılama hukukunda tanığın korunması için aleniyetin kaldırılması prensibi yani tanığın duruşmada bulunma hakkına sahip kişiler olmadan dinlenilmesi mümkün değildir⁷. Hukuk Muhakemeleri

⁵ T.C. Adalet Bakanlığı Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı, UYAP Bilişim s. 36.

⁶ **Kurt Konca**, Nesibe: Medenî Usûl Hukukunda Aleniyet İlkesinin Sınırlandırılması, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Medenî Usûl ve İcra İflas Hukukçuları Toplantısı XII, HMK Çerçevesinde Yargılamaya Hakim Olan İlkeler, Cilt 4, Sayı 2, s. 65-96 (Basım Yılı: 2014), s. 84, 85.

⁷ Almanya'da 16 yaşından küçüklerin dinlenilmesinde çocukların psikolojisini korumak için aleniyet prensibi uygulanmaz ve çocuklar duruşma salonunda bulunması gerekenler

Kanunu'nun 149. maddesi, tarafların rızası ve mahkemenin izniyle tanıkların buldukları yerden duruşmaya katılabilmelerine cevaz vermektedir. Bu nedenle de medenî yargılamada aile içi şiddet gören bir eşin ya da bir küçüğün dinlenilmesinde SEGBİS sisteminin kullanılmasına engel bir durum olmadığı kanaatindeyiz.

Bir mahkemenin kendi yargı çevresi dışındaki belirli işlemlerin yapılması⁸ için o yargı çevresinde yetkili mahkemeden hukuki yardım alması yolu olan istinabe⁹ doktrinde doğrudanlık ilkesinden uzaklaştığı ve organlar arası iş yükünü artırdığı için eleştirilmektedir¹⁰. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 196. maddesindeki istinabe yasağı getirilmiş hallerde dahi SEGBİS kullanmak suretiyle ifade alınabileceği gerekçesi çerçevesinde SEGBİS kullanılmak suretiyle ifade alınmasının istinabe sayılmayacağı Adalet Bakanlığı genelgesinde bildirilmiştir¹¹.

Davaya bakan mahkeme dışında başka bir mahkemenin, tarafları, tanıkları dinlemesi, delilleri toplaması gerekçesiyle istinabe yöntemi doğrudanlık ilkesinden uzaklaşan bir durumdur¹². Uygulamada SEGBİS suretiyle tanık-

olmaksızın da dinlenilebilir. Ancak Türk medenî yargılama hukukunda çocuk tanıkların korunması için böyle bir düzenleme yoktur. **Kurt Konca**, s. 85 vd.

⁸ Bkz: istinabe ile isticvap olunması HMK mad. 172/1; delillerin istinabe yoluyla toplanması HMK mad. 197/2; tarafların istinabe yoluyla yemin vermesi HMK mad. 236; tanıkların istinabe yoluyla dinlenmesi HMK mad. 259/4; keşfin istinabe suretiyle yapılması HMK mad. 289/1; ön inceleme mad. 320/3; bölge adliye mahkemesinde inceleme HMK mad. 354.

⁹ **Ansay**, Sahri Şakir: Hukuk Yargılama Usûlleri, 7. Bası, (Güzel Sanatlar Matbaası) Ankara 1960, s. 34; **Kuru**, Baki: Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı, (Legal Yayınevi), İstanbul 2016, s. 85.

¹⁰ **Arslan**, Aziz Serkan: Doğrudanlık İlkesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Medenî Usûl ve İcra İflas Hukukçuları Toplantısı XII, HMK Çerçevesinde Yargılamaya Hakim Olan İlkeler, Yıl 2014 1, Cilt 4, Sayı 2, (133-144), s. 135.

¹¹ 14.12.2011 sayılı Adalet Bakanlığı Genelgesi Konu : SEGBİS

¹² **Pekcanitez**, Hakan/**Atalay**, Oğuz/**Özekes**, Muhammet: Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı, 4. Bası, (Yetkin Yayınevi), Ankara 2016, s. 96; **Ulukapı**, Ömer: Medenî Usûl Hukuku 3. Bası (Mimoza), Konya 2015, s. 127; **Arslan**, Ramazan/**Yılmaz**, Ejder/**Ayvaz Taşpınar**, Sema: Medenî Usûl Hukuku (Yetkin Yayınevi), 1. Bası, Ankara 2016, s. 236, 237.

ların ifadesinin alınması, istinabe yöntemiyle tanıkların ifadesinin alınmasından çok daha etkin sonuçlar doğuracaktır¹³.

Uyuşmazlığa bakan mahkeme, istinabe olunan mahkemenin hazırladığı zapta göre karar vermektedir. Şöyle ki istinabe edilen hâkim çoğunlukla esas dosya kapsamını ve dosya içine gelen tüm belgeleri inceleme olanağına sahip olmamaktadır. İstinabe edilen mahkemenin yalnızca yardım istenen husus hakkında talep edilen konularda işlem yapması gerekmektedir¹⁴. Dolayısıyla davaya bakan mahkemenin aldığı cevaplar karşısında sorabileceği yeni sorular o an sorulamamaktadır. Tanık, dava konusundan uzak veya ilgisiz bilgiler verebilmektedir. Hâkim tarafları, tanıkları ya da delilleri doğrudan değil, dolaylı olarak istinabe olunan mahkeme aracılığıyla inceleyip değerlendirdiği için dosya akışa bırakılmış olmaktadır. SEGBİS sisteminde ise esas dosyanın gidişatına vâkıf olan hâkim doğrudan tanığa sorular sorabilmektedir ve aldığı yanıtlar doğrultusunda farklı sorular da yöneltebilmektedir. SEGBİS yöntemi, istinabe yöntemine oranla davaya bakan mahkemeye daha etkin karar verme, delil değerlendirme ve inceleme yapma şansı tanımaktadır.

III. DÜNYADA SESLİ - GÖRÜNTÜLÜ DURUŞMAYA KATILIM

Bilişim teknolojisindeki gelişmelere uygun olarak devletler, yargılama hukukunda video ve ses kayıt sistemi uygulamalarına başlamış ve çeşitli şekillerde bu uygulamalarını geliştirmişlerdir. Hatta uluslararası anlaşmalarla da sesli-görüntülü bilişim sistemlerinin kullanımı güvence altına alınmıştır.

Sesli-görüntülü tanık dinlenilmesinde başı Amerika Birleşik Devletleri ve Avustralya çekmektedir¹⁵. Amerikan mahkemelerindeki video konferans uygulamaları denemeleri tarihi 1972'ye kadar uzanmaktadır¹⁶. 1982 yılından

¹³ Doğrudan doğruluk ilkesine etkin kapsamda işlev kazandırmak için istinabeye başvuru olanağını daraltan video konferans yöntemi ile duruşma icrası yöntemine başvurulabilir. **Tarıver**, Süha: *Medenî Usûl Hukuku*, Cilt 1, Temel Kavramlar ve İlk Derece Yargılaması, (Yetkin Yayınevi), Ankara 2016, s. 368.

¹⁴ **Görgün**, Şanal: *Medenî Usûl Hukuku*, 5. Bası, (Yetkin Yayınevi), Ankara 2016, s. 185.

¹⁵ **Miklós**, Kengyel/**Zoltán**, Nemessányi: *Electronic Technology and Civil Procedure New Paths to Justice from Around the World*, 2012, s. 266.

¹⁶ **Roth**, Michael: *Laissez-Faire Videoconferencing: Remote Witness Testimony and Adversarial Truth*, 48 *UCLA Law Review*, (185) (2000) s. 192.

itibaren ise video konferans yöntemiyle duruşmanın görüldüğü yerden farklı yerde bulunan tanıkların ifadeleri alınmaya başlanmıştır¹⁷. Amerikan Federal Hukuk Muhakemeleri Kanunu 43. maddesi uyarınca aksine bir hüküm olmadıkça tanıkların ifadeleri mahkemede alınır. Ancak zorlayıcı sebeplerin varlığı halinde hakkaniyet gerektiriyorsa ve uygun önlemlerin alınması halinde mahkeme ifadenin başka bir yerden naklen yayımla yapılmasına izin verebilir. Avustralya Federal Mahkemeler Kanunu 47A ile 47E maddeleri arasında video konferans yöntemiyle duruşmaya katılımı oldukça ayrıntılı bir biçimde düzenlemiştir¹⁸.

İngiltere’de 1999 tarihli Adalet Erişim Kanunu ile medenî yargılama davalarında duruşmaların video konferans yöntemiyle icra edilebilmesine izin verilmiştir¹⁹. İngiltere’de mahkeme salonları ile polis istasyonları arasında video bağlantısı kurulmuş ve bu sayede basit davaların ilk duruşmalarının aynı gün ve hatta bir kaç saat içinde yapılabilmesi sağlanmıştır. Bu hızlı usul sayesinde aile içi şiddet gören birçok mağdur ve tanık çok daha tatmin edici hizmet almıştır²⁰.

Hemen hemen bütün Avrupa Birliği ülkelerinde, SEGBİS benzeri video ve sesli sistemlerin ceza yargılaması hukukunda kullanıldığını görmekteyiz. Sadece ceza yargılaması alanında değil Almanya, Romanya, Malta, Rusya, İspanya, Avusturya, Finlandiya, Portekiz gibi ülkeler medenî yargılamada da SEGBİS benzeri video konferans sistemlerini uygulamaktadır²¹.

Avrupa Birliği ise, Elektronik Adalet Planı’nda video konferans yoluyla duruşmaların icrasına yer vermekte ve video konferans uygulamasını destek-

¹⁷ Roth, s. 192.

¹⁸ **Federal Court of Australia**: Videoconferencing, <http://www.fedcourt.gov.au/services/videoconferencing-guide>

¹⁹ **Negi**, Chitranjali: Concept of Video Conferencing in ADR: An Overview - Access to Justice (September 18, 2015). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2662344>, s.1.

²⁰ **General Secretariat of Council**, Videoconferencing as a Part of European (EU Publishings) E- Justice, Belgium, 2009, 25.

²¹ **European Council**, CEPEJ Studies no 20, European Judicial Systems Efficiency and Quality of Justice- edition 2014- (2012 bilgileri) , 130, 131.

lemektedir²². Avrupa Birliği Elektronik Adalet Eylem Planı, “video konferansların daha etkin kullanımı” projesinin 2014-2018 yılları arasında da sürdürülmesini böylelikle cezai, hukuki ve idari yargılamada video konferans kullanımının yaygınlaştırılmasını kabul etmiştir²³.

İsviçre Ceza Muhakemesi Kanunu 144. maddesi, sorgulanacak olan kişinin duruşmaya şahsen katılmasının mümkün olmadığı veya duruşmaya katılmasının mümkün ancak aşırı masraflı ve sorunlu olabileceği durumlarda, duruşmanın video konferans yöntemiyle yapılmasına izin vermektedir. Aynı maddenin ikinci fıkrası, duruşmanın ses ve görüntü kaydının alınması gerektiğini belirtmektedir. İsviçre Hukuk Muhakemeleri Kanunu 203. maddesi ve devamında duruşmaların icrası düzenlenmektedir. Kanunun 204. maddesi duruşmaların bizzat tarafların varlığında yapılması gerektiğini belirtmiştir. Kanun, SEGBİS benzeri sistemler aracılığıyla duruşmaların icrası hakkında bir hüküm içermemektedir. İsviçre Hukuk Muhakemeleri Kanununda SEGBİS benzeri uygulamalara rastlanmamakla birlikte bazı kantonlarda konferans görüşmesi benzeri uygulamalara az da olsa rastlanmaktadır²⁴.

Alman Medenî Usul Kanunu’na 2001 yılında eklenen 128(a) maddesi uyarınca sesin ve görüntünün nakli suretiyle tarafların vekillerinin tanıkların bilirkişilerin duruşmaya buldukları yerden katılmaları mümkün kılınmıştır. Alman Hukuk Muhakemeleri Kanunu 128(a) maddesi uyarınca; mahkeme tarafların veya taraf vekillerinin talepleri üzerine ya da res’en ilgililerin duruşmaya buldukları yerden katılabilmelerine izin verebilir. Bu halde görüntü ve sesler eş zamanlı olarak duruşma salonunda naklen yayınlanır. Tarafların veya vekillerinin bu maddeye dayanarak duruşmaya buldukları yerden sesin ve görüntünün nakli suretiyle katılabilmeleri için mahkemeden talepte bulunmaları yeterli olmaktadır²⁵. Bunun yanında hâkim, tarafların talebi olmaksızın res’en de tarafların ya da vekillerinin duruşmaya

²² Official Journal of the European Union, MultiAnnual European- EJustice Action Plan 2014-2018, 14.6.2014, (2014/C 182/02). (E-Justice Action Plan).

²³ E- Justice Action Plan.

²⁴ **European Council:** 130, 131.

²⁵ **Prütting,** Hanns/**Gehrlein,** Markus: Zivillprozessordnung Kommentar, 9. Auflage, Köln 2017, 599, 600.

sesin ve görüntünün nakli suretiyle katılabilmelerine izin verebilmektedir²⁶. Almanya’da video konferans sistemine çevirmenler için de bir bölüm eklenmiş ve yabancılar için çeviri hizmetinin daha etkin ve ucuz şekilde alınması sağlanmıştır²⁷.

IV. SEGBİS MEVZUATIMIZ VE UYGULANMASI

A. SEGBİS Mevzuatımız

SEGBİS ilk olarak mevzuatımıza 2004 yılında 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 196. maddesi ile girmiştir. Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 196. maddesi sesli ve görüntülü iletişim sisteminin varlığı halinde sanığın sorgusunun bu yöntemle yapılacağını belirtmiştir. Aynı Kanunun 180. maddesi 5. fıkrası ise tanığın ve bilirkişilerin de aynı sesli görüntülü sistemi kullanma fırsatları varsa bu yöntemle ifadelerinin alınacağını, bu sesli ve görüntülü sisteme ilişkin düzenlemelerin ise yönetmelikle belirtileceğini ifade etmiştir. Bu doğrultuda 20 Eylül 2011 tarihinde 28060 sayılı Ceza Muhakemesinde Ses ve Görüntü Bilişim Sisteminin Kullanılması Hakkında Yönetmelik yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin 4. maddesi ses ve görüntü bilişim sistemi yerine SEGBİS kısaltması kullanılmış ve devamında SEGBİS’in kullanılmasına ilişkin esasi ve usûli işlemleri belirlemiştir. Söz konusu Ceza Muhakemesi Kanunu hükümleri uyarınca SEGBİS kullanımı zorunludur²⁸. Sistemin bulunması halinde hâkimin takdir yetkisi bulunmaktadır.

SEGBİS’in hukuk yargılamasına girişi ise 2011 tarihli 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu 149. madde ile gerçekleşmiştir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 149. madde ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla duruşma icrası başlığını taşımaktadır. Bu madde “1) Mahkeme, tarafların rızası olmak şartıyla, kendilerinin veya vekillerinin, aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla buldukları yerden duruşmaya katılmalarına ve usûl işlemleri yapabilmelerine izin verebilir. 2) Tarafların rızası olmak kaydıyla,

²⁶ Reichold, Klaus, in: hrsg. Heinz/Putzo/Reichold/Hüßtege/Seiler, Zivilprozessordnung, 38. Auflage, München 2017, 313, 314.

²⁷ General Secretariat of Council, 24.

²⁸ 14.12.2011 Adalet Bakanlığı Bilgi İşlem Dairesi genelge no : 150 konu: SEGBİS

mahkeme; tanığın, bilirkişinin, uzmanın veya bir tarafın dinlenilmesi esnasında başka bir yerde bulunmalarına izin verebilir. Dinleme, ses ve görüntü olarak aynı anda duruşma salonunda nakledilir.” hükmünü içermektedir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 149. maddesi birinci fıkrasında, davanın taraflarının veya tarafların vekillerinin, ses ve görüntüsünün aynı anda iletilmesi suretiyle duruşmanın görüldüğü mahkeme salonu dışında buldukları yerden duruşmaya katılıp usûle ilişkin işlemler yapabilmelerine imkân sağlamaktadır. Kanun “buldukları yer” ifadesini kullanmıştır²⁹.

İkinci fıkra ise ses ve görüntü yoluyla duruşmanın icrası için tarafların rızasının alınmasının gerektiğini ve mahkemenin tarafları ve vekilleri dışında tanıkların, bilirkişilerin ya da uzmanların da yargılamanın yapıldığı mahkeme salonu dışından duruşmaya katılabileceklerini, sesin ve görüntünün eş zamanlı olarak duruşma salonuna aktarılacağını belirtmektedir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 149. maddesinin hükümet gerekçesi, gelişen teknolojiye uyumlu olarak UYAP projesinden medenî yargılama hukuku alanında da faydalanılmasına imkân sağlanarak tarafların SEGBİS yolu ile yargılamaya duruşma salonunda fiziken bulunmadan da uzaktan katılabilmesine, isticvap olunmasına; tanıkların ya da bilirkişilerin dinlenebilmesine; hâkimlerin uzaktan dahi olsa delillere bizzat ulaşabilmesine olanak sağlaması ile Anayasanın usûl ekonomisi ilkesinin³⁰ gerçekleşeceğini belirtmektedir.

Kanunun 149. maddesi SEGBİS işleminden doğan masraflara ilişkin bir ifade içermemekte ise de hükümet gerekçesi SEGBİS’e ilişkin doğacak masrafların SEGBİS’i talep eden tarafın yatırdığı avanstan karşılanacağını ifade etmiştir³¹. Masrafın, peşin olarak istekte bulunan tarafça ödenmesinin, Hukuk Muhakemeleri Kanunu 324. maddesine düzenlenen giderler hükmüne uygun olacağı hükümet gerekçesinde ifade edilmektedir.

²⁹ Buldukları yer ifadesini mahkeme olarak yorumlayanlar olduğu gibi mahkeme dışındaki yerlerden de SEGBİS suretiyle ifade alınabileceği görüşü mevcuttur. Aşağıda bu husus mekan kısmında tartışılmıştır.

³⁰ Hükümet Gerekçesinde daha az iş gücü ve masrafla davaların sonuçlandırılabilceği belirtilmiştir. **Arslan/Yılmaz/Ayvaz Taşpınar/Hanağası**, s. 188.

³¹ **Arslan/Yılmaz/Ayvaz Taşpınar/Hanağası**, s. 188.

Öğretide Umar, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 326. maddesinde düzenlenen yargılama giderleri haksız çıkan tarafa yükletilir hükmünden farklı olarak naklen yayım masrafının kazanan tarafa da yükletilebileceğini ileri sürmektedir³². Umar, hâkimin naklen yayım masrafının yüklü bir gidere ulaşabileceği konusunu göz önünde tutması gerektiğini, bu sebeple hasım tarafa ayrıca "bu davayı kaybedersen naklen yayım masrafını ödemeye razı mısın" diye sorup açıklamasını tutanağa geçirmesi gerektiğini savunmaktadır³³. Eğer hasım taraf rıza göstermezse, hâkimin naklen yayım isteğinde bulunan tarafa "davayı kazansan dahi naklen yayım masrafını ödemeye razı isen SEGBİS sistemini kullanmana izin veririm" diye belirtmesi gerektiğini savunmaktadır³⁴. Kanımızca, naklen yayımın yüklü tutara ulaşabileceği durumlarda tarafların SEGBİS yöntemine sırf naklen yayım masraflarını ödememek için rıza göstermemesi ihtimali karşısında talepte bulunana masrafların üzerinde kalması kaydıyla talebin kabul edilebileceği ihtarı verilebilir.

Hükümet gerekçesi her iki fıkrada da SEGBİS yöntemiyle dinlenilmek için tarafların rızasının özel olarak istendiğini, bu isteğin doğrudanlık ilkesinin bir sonucu olduğunu, hâkimin delilleri doğrudan ve tarafların huzurunda incelemesi gerektiğini, bu kapsamda daha etkin değerlendirme yapılabilmesi için tarafların birbirleri arasında tanık ile ya da bilirkişi ile doğrudan aynı mekânda bulunarak soru sorup tartışmak isteyebileceklerini bu sebeple bir tarafın kabul etmemesi halinde bu yöntemin uygulanamayacağını belirtmiş ve SEGBİS yöntemine gidilemeyen hallerde istinabe yoluna gidilebileceği hatırlatılmıştır³⁵.

Hükümet Gerekçesi, isticvapta ve yeminde de ses ve görüntü nakli yoluyla dinlenmenin mümkün olduğu ayrıca kanunun ilgili maddelerinde düzenlendiğini ve bu özel düzenlemeler dışında ise 149. maddenin genel düzenleme olarak uygulanacağını belirtmiştir³⁶. Hukuk Muhakemeleri

³² Umar yüklü tutarlara ulaşabilecek olan naklen yayım masrafının naklen yayıma rıza göstermiş olsa dahi kaybeden tarafa yükletilmesini adil bulmamaktadır. Umar, Bilge: Hukuk Muhakemeleri Şerhi, (Yetkin Yayınevi), Ankara 2014, s. 463.

³³ Umar, s. 463.

³⁴ Umar, s. 463.

³⁵ Arslan/Yılmaz/Ayvaz Taşpınar/Hanağası, s. 188.

³⁶ Arslan/Yılmaz/Ayvaz Taşpınar/Hanağası, s. 188.

Kanunu'nun 172. maddesi uyarınca isticvap olunacak kişi mahkemenin bulunduğu yer dışında oturuyorsa SEGBİS suretiyle isticvap olunacaktır. İlgili kişinin bulunduğu yerden SEGBİS suretiyle isticvap olunması mümkün değilse istinabe yoluyla isticvap olunacaktır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 236. maddesinde yemin ettirilecek olan kişinin mahkeme bulunduğu il dışında oturması halinde bulunduğu yerden SEGBİS yoluyla yemin icra edeceği hüküm altına alınmıştır. Yemin ettirilecek kişinin bulunduğu yerde SEGBİS suretiyle yemin icrası mümkün değilse istinabe yoluyla yemin ettirilecektir. Yemin ve isticvapta, ses ve görüntü nakliyle duruşmanın icrası mümkün değilse, istinabe yoluna gidilebilecektir. Bu hükümlerde Hukuk Muhakemeleri Kanunu 149. Maddesinden farklı olarak tarafların rızasının aranmaması dikkat çekicidir. Kanımızca ses ve görüntü nakli isticvap ve yemin de özel olarak düzenlendiği için tarafların rızasının aranmasına gerek yoktur.

2012 tarihli Hukuk Muhakemeleri Yönetmeliği, 60. maddesinde SEGBİS yoluyla duruşmaların icrası ve diğer usûli işlemlere ilişkin maddeler içermekteydi. Ancak 03.04.2012 tarihli ve 28253 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yönetmeliği, 6 Ağustos 2015 tarihli 291414 sayılı Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Cumhuriyet Başsavcılıkları İdari ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelikle yürürlükten kaldırılmıştır³⁷.

Söz konusu yönetmeliğin 218. maddesi ikinci fıkrası ses ve görüntü ile duruşmaların icrasının sadece SEGBİS yöntemiyle değil, ses ve görüntü olarak aynı anda duruşmaya nakil sağlayan benzer yöntemlerle de yapılabileceğini ifade etmektedir. Yönetmelik, tarafların istemi ile sağlanan ses ve görüntü verilerinin de Hukuk Muhakemeleri Kanunu 199. maddesi kapsamında elektronik belge hükmünde olacağını, yeminin icrasının da bu sistemle yapılmasının mümkün olduğunu, ifadelerine dair tutanak tutulacağını, bu tutanakta ifadesine başvurulana kişiye ilişkin bilgiler olacağını ve tutana-

³⁷ Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Cumhuriyet Başsavcılıkları İdari ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmeliğin 218. maddesi, yürürlükten kalkan Hukuk Muhakemeleri Yönetmeliğinin 60. maddesinin hemen hemen aynı düzenlemeyi içermektedir. SEGBİS ile ilgili maddeleri arasındaki tek fark yeni yönetmelikte hukuk daireleri ifadesinin çıkarılmış olmasıdır.

ğın güvenli elektronik imza ya da el ile imzalanıp saklanacağını ifade etmektedir.

SEGBİS'in medenî yargılamada uygulanmasının esasına ve usûlüne ilişkin hususlarda, Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Cumhuriyet Başsavcılıkları İdari ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelikte hüküm bulunmadığı hallerde, uygun düştüğü ölçüde Ceza Muhakemesinde Ses ve Görüntü Bilişim Sisteminin Kullanılması Hakkında Yönetmelik uygulanacaktır.

B. Uygulamada Karşılaşılabilecek Sorunlar

1. Rıza Aranması

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 149. maddesinin birinci fıkrası hâkime kendiliğinden SEGBİS yoluna başvurma hakkı vermemektedir³⁸. Ancak tarafların rızası halinde hâkimin SEGBİS yöntemine başvurup başvurumama konusunda takdir yetkisi olduğu maddenin lafzındaki “*izin verilebilir*” kısmından anlaşılmaktadır. Çünkü iki tarafın da rızası SEGBİS yönteminin kullanılması için yeterli olsaydı kanun koyucunun “*izin verir*” ifadesini kullanması yerinde olurdu. Her ne kadar madde kapsamında iki tarafın da rızasının yeterli olduğu belirtilse de SEGBİS yöntemiyle dinlenebilecek davaya taraf olmayan kişilerin örneğin bilirkişi, taraf veya uzmanın da dinlenilirken rızalarının aranacak olup olmadığı hususu tartışılabilir. Şöyle ki, bu kişilerin rızasının aranmaması SEGBİS kaydının yapılacağı yer mahkemesine gitme yükümlülüğü getirmektedir.

Rızanın ne şekilde verileceği ise ayrı bir tartışma konusu olabilir, ancak tarafların bu rızalarını dilekçeyle vermeleri ya da sözlü olarak tutanağa geçirtmiş bulunmaları gerektiği söylenebilir³⁹.

Kale, hükümet gerekçesine uygun olarak tarafların rızasının özel olarak aranmasının doğrudanlık ilkesinin bir gereği olduğu ve hâkimin kural olarak

³⁸ Umar, s. 462, 463.

³⁹ Tanrıver, Süha: Medenî Usûl Hukuku Cilt 1 Temel Kavramlar ve İlk Derece Yargılaması, (Yetkin Yayınevi), Ankara 2016, s. 706.

delilleri doğrudan ve tarafların huzurunda incelemesi gerektiği görüşündedir⁴⁰.

Uygulamada davanın tarafları çoğunlukla birbirlerine düşmanca tavırlar sergilemektedir. Hali hazırda taraflar eğer uzlaşmacı ya da birbirlerini anlayarak her iki tarafı da kazandıracak şekilde çözüm odaklı olsalardı yargılama öncesinde ya da yargılama sırasında sulh olabilir, anlaşabilir ya da arabuluculuk gibi alternatif barışçıl çözüm yollarına başvurabilirlerdi⁴¹. Taraflar, aralarındaki uyuşmazlığı bu tür barışçıl yöntemlerle çözemeyeceklerini anladıkları noktada bu hukuki çatışmayı mahkemeye taşımaktadır. Mahkemeye taşınmış bir davada tarafların birbirlerinin delillerini kabul etmemeleri yaygın bir uygulamadır. Uygulamada genellikle davadaki dilekçelerinde taraf, diğer tarafın aleyhe ifade ettiği hususların ve delillerin kabul edilmediğini beyan etmektedir. Böyle bir husumet içerisindeyken de karşı tarafın delillerinin toplanmasını tanık, uzman ya da bilirkişinin dinlenilmesini kolaylaştırıcı olan SEGBİS yöntemini kendi rızaları ile talep etmeleri zor görülmektedir. Çünkü dava yolunda iki tarafın da tek bir hedefi vardır, o da davayı kendi lehlerine sonuçlandırmaktır.

2013 değişikliklerinden önce Alman medenî yargılama hukukunda da Almanya'da da benzer bir uygulama ile video konferans sisteminin uygulanabilmesi için tarafların rızası aranmaktaydı⁴². İsabetli olarak Alman hukukunun video konferans uygulaması yapılabilmesi için ilgili herkesin rızasının alınması gerektiği görüşü 25 Nisan 2013 tarihli Video Konferans Teknolojisinin Mahkemelerde ve Savcılıkta Kullanılmasının Artırılması Kanunuyla terk edilmiştir⁴³. Ayrıca madde içeriğinde yapılan yeni değişiklik, mahkeme-

⁴⁰ **Kılıç**, Halil: 6100 Sayılı Hukuk Muhakemesi Kanunu Açıklamalı İçtihatlı, Cilt II, (Adalet Yayınevi), Ankara 2011, s. 1681; **Kale**, Serdar: Ses ve Görüntünün Nakledilmesi Yoluyla Duruşmanın İcrası (HMK md. 149), Medenî Usûl ve İcra İflas Hukuku Dergisi Yıl 2013/2 Sayı 25, s. 144.

⁴¹ Alternatif uyuşmazlık çözüm yolları için bkz. **Tanrıver**, Süha: Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk-3 (Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2006/64, s. 151-177)-3.

⁴² **Wallmann**, Matthias: Der Unmittelbarkeitsgrundsatz im Zivilprozess, (Mohr Siebeck) Leinen, 2016, s. 267.

⁴³ Yürürlükteki Alman Hukuk Muhakemesi Kanunu 128(a) maddesi Zivilprozessordnung § 128aVerhandlung im Wege der Bild- und Tonübertragung, değişiklikle ilgili madde

nin de video konferans uygulanmasına başvurulmasına res'en karar verebileceğini⁴⁴ belirterek uygulamanın kolaylaşması ve yaygınlaşması yolunu açmıştır.

2. Mekân

SEGBİS kullanımı için, ifadesi alınan ilgilinin arka tarafının da görülebildiği, her türlü yönlendirmeden uzak bir mekânda ses ve görüntü naklinin sağlanması uygun olacaktır. Sadece duruşma salonlarıyla SEGBİS'i sınırlı tutmak mahkemelerdeki iş yükünü artıracak sonuçlar doğurabilir. Bunun için ayrı SEGBİS salonları kurulması düşünülebilir. Ayrıca ceza yargılamasında olduğu gibi tedavi kurumlarında bulunanlar, ceza infaz kurumda bulunanlar, yargı çevresi dışında olanlar için buldukları yerdeki dinleme odasında SEGBİS yoluyla dinlenilmeleri için bir engel bulunmamaktadır.

Ancak, doktrinde Tanrıver, Yönetmeliğin 218. maddesinin 7. fıkrasının “dinlemenin yapıldığı yer mahkemesi”ne vurgu yaparak ses ve görüntü nakledilen mekânın kesinlikle mahkeme olması gerektiği kanaatindedir⁴⁵. Alman hukukundaki ağırlıklı görüş ise ses ve görüntü nakledilen yerin mahkeme salonları dışında hukuk bürosu gibi kamusal ya da özel alanlar da olabileceği yönündedir⁴⁶.

Kanımızca, medenî yargılama usulünde de ceza muhakemesinde olduğu gibi ceza infaz kurumunda bulunanların ya da tedavi kurumunda bulunanların buldukları yerde SEGBİS için yeterli teknik donanım bulunması, buldukları mekânın dinlenilmeye elverişli ve güvenli bir mekân olması halinde, söz konusu yerlerde de SEGBİS salonları kurulmasında sakınca yoktur. Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Cumhuriyet Başsavcılıkları İdari ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik'in 218. maddesi : “Elektronik ortamdaki tutanak aynen, fizikî olarak tutulan tutanak ise taranıp, güvenli elektronik imza ile imzalanmak suretiyle dinleme talep eden makama UYAP üzerinden gönderilir.

için bkz : Änderung § 128a ZPO vom 01.11.2013, önceki ve sonraki hali karşılaştırmalı tablo için bkz. <http://www.buzer.de/gesetz/7030/al41810-0.htm>

⁴⁴ <http://www.buzer.de/gesetz/7030/al41810-0.htm>

⁴⁵ Tanrıver, s. 706.

⁴⁶ Kale, s. 150.

Belge asılları mahallinde saklanır.” hükmünü içermektedir. Dinlenen kişinin dinlendiği ortamda tutanak tutulması gerektiğini ve fiziki olarak tutulan tutanağın elektronik imza ile imzalanıp dinleme talep eden makama UYAP üzerinden gönderileceği ve belge asıllarının mahallinde saklanacağı belirtilmesine göre en azından dinleme yapılan yerin tutanak tutmaya, taratıp göndermeye ve belge asıllarını saklayabilme kapasitesine sahip güvenli bir mekân olması gerekmektedir.

3. Sistem

Yukarıda izah edildiği üzere Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Cumhuriyet Başsavcılıkları İdari ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik’in 218. maddesi ikinci fıkrası SEGBİS benzeri yöntemlerle de sesli ve görüntülü duruşmanın icra edilebilmesinin önünü açmaktadır. Yönetmelik SEGBİS ve benzeri kelimelerini kullandığından, benzeri kelimesine açıklık getirilmelidir. Hangi özellikleri bakımından benzer kabul edilmelidir? Örneğin video konferans özelliğine sahip bir cep telefonu da SEGBİS benzeri sayılabilecek midir? Ancak bu değerlendirmeler yapılırken bu sistemlerin maliyetleri de gözden kaçırılmamalıdır. Bunun yanında kimlik doğrulama ve güvenilirlik konuları da göz ardı edilmemelidir. Kanımızca, sistemin adının önemi yoktur. Sesi ve görüntüyü aynı anda duruşma salonuna nakledebilen SEGBİS benzeri güvenli ve kimlik doğrulama içeren her hangi bir sistemin kullanılmasında bir sakınca yoktur. Ancak uygulanacak olan sistemin kontrolü ve aktarımı için yeknesak bir sistemin uygulanması gerektiği kanaatindeyiz.

4. SEGBİS Talebinde Usûl

Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Cumhuriyet Başsavcılıkları İdari ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmeliğin 218. maddesi SEGBİS’in nasıl talep edileceği hakkında bir bilgi verilmemektedir. Yönetmeliğin 218. maddesinden anlaşılan mahkemenin res’en SEGBİS uygulanmasına karar veremeyeceği, taraflardan en az birinin talebine ve iki tarafın birden rızasına ihtiyaç duyulduğudur. Taraflardan birinin yazılı ve sözlü talebi üzerine mahkeme diğer tarafın rızasını sorabilir ya da iki taraf kendi arasında anlaşıp birlikte mahkemeye başvurabilir.

5. Hâkimin SEGBİS Talebini Neye Göre Değerlendireceği

SEGBİS uygulamasının istisnai bir düzenleme olduğunu savunan görüş bunu Alman ekolüne dayandırmıştır⁴⁷. Oysaki reformlarla halen geçiş döneminde bulunan Alman hukuk muhakemeleri usulü günümüzde video konferansların mahkemelerde kullanılmasını artırmak için düzenlemeler yapmaktadır ve yukarıda belirtildiği üzere hâkimin kendiliğinden bile video konferans usulüne karar vermesine olanak tanımaktadır. Türk hukukunda yürürlükte olan düzenleme sadece tarafların rızası halinde SEGBİS kullanımına izin verebilmektedir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 149. maddesi uyarınca hâkim bu izni kendiliğinden veremeyecek, tarafların ortak rızasına ihtiyaç duyacaktır. Ancak mahkemenin neye göre izin vereceği açık değildir. SEGBİS talebinin hangi durumlarda reddedilebileceği belirlenmelidir. Tarafların SEGBİS talebinde bulunurken gerçekçe göstermeleri zorunluluk olmakla birlikte faydalı olabilir. Aynı şekilde mahkemenin de SEGBİS talebini reddederken gerçekçe göstermesi gerektiği kanaatindeyiz.

V. MEDENİ YARGILAMA HUKUKUNA HÂKİM OLAN İLKELERİ DOĞRULTUSUNDA SEGBİS

1. Doğrudalık İlkesi

Doğrudalık ilkesi, yargılamanın araya herhangi bir kişi veya kurum girmeden kararı verecek mahkeme huzurunda ve aynı mahkeme tarafından yürütülmesi ve karar verilmesidir.⁴⁸ Doğrudalık ilkesi şekli anlamda doğrudalık ve maddi anlamda doğrudalık olarak ikiye ayrılmaktadır. Şekli doğrudalık '*hâkimin delile yakınlığı*'⁴⁹ maddi doğrudalık ise "*hâkimin deliller içinde konuya en yakın delil aracını kullanması*"⁵⁰ olarak tanımlanmaktadır.

⁴⁷ Kale, s. 142.

⁴⁸ Erdönmez, Pekcanitez Usûl, Medenî Usûl Hukuku, 15. Bası, Cilt 1 (On İki Levha Yayıncılık), İstanbul 2017, s. 836.

⁴⁹ Akkan, Mine: Medenî Usûl Hukukunda Tanığa Soru Kağıdı Gönderilmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Özel Sayı 2014, s. 555-609 (Basım Yılı: 2015), s. 563.

⁵⁰ Arslan, s. 135, 136.

Özekes, tarafların rızasının özel olarak aranması doğrudanlık ilkesinin bir gereği olarak görmekte, hâkimin kural olarak delilleri doğrudan ve tarafların huzurunda incelemesi gerektiğini savunmaktadır⁵¹. Bu görüşe göre tarafların rızası olmaksızın SEGBİS vasıtasıyla diğer tarafın, tanığın veya bilirkişinin dinlenilmesi mümkün olmayacaktır. Eğer taraflardan birinin rızası olmazsa SEGBİS yoluna değil, istinabe yoluna başvurulması gerektiği ileri sürülmektedir. Oysaki SEGBİS sistemi doğrudan doğrudanlık ilkesine etkin ve kapsamlı bir biçimde işlerlik kazandırmakta ve doğrudanlık ilkesinin istisnaları olan istinabe ve inabe kurumlarına müracaatı daraltmaktadır⁵². Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde Marcello Viola v Italy davasında sanığın video konferans yolu ile ifadesinin alınmasının, sanığın duruşma esnasında mahkemede hazır bulunma şartına aykırı olmadığına ve adil yargılanma hakkına aykırılık teşkil etmediğine karar vermiştir⁵³.

Ayrıca, duruşmanın SEGBİS suretiyle icrası sırasında hâkimin uzaktan dinlenen kişinin mimiklerini göremeyeceği ve uzaktan dinleyeceği kişi üzerinde, bu kişiyi yüz yüze dinlediği koşullara oranla aynı ölçüde tedirginlik yaratmayacağı hususu eleştirilebilir⁵⁴. Ancak ülkemizde SEGBİS yazılımı yüksek çözünürlük kalitesinde hizmet vermekte kişilerin tüm mimikleri görülebilmektedir. Kanımızca SEGBİS, doğrudanlık ilkesine zarar vermemektedir. Hâkimin, kişileri duruşma salonunda huzurunda dinlemesi ile SEGBİS suretiyle eş zamanlı duruşmaya başka yerlerden bağlanan kişileri dinlemesinin arasında fark bulunmamaktadır. Çünkü gelişmiş SEGBİS sistemi ile tarafların bulunduğu salonlar her açıdan gözlenebilmekte ve birden fazla kişi aynı anda duruşma salonuna bağlanabilmekte eş zamanlı konferans araması yapılabilmektedir.

Doğrudanlık ilkesinin çok sıkı biçimde uygulanması usûl ekonomisine aykırılık sonucunu doğuracağından istinabe, doğrudanlık ilkesinin bir istis-

⁵¹ **Özekes**, Muhammet: Pekcanitez Usûl, Medenî Usûl Hukuku, 15. Bası, Cilt 2 (On İki Levha Yayıncılık), İstanbul 2017, s. 1347.

⁵² **Tanrıver**, s. 368.

⁵³ European Court of Human Rights Case of Marcello Viola v Italy (Application no. 45106/04) Final 05.01.2007, **Rynn**, Goss: Criminal Fair Trial Rights, Article 6 of European Convention on Human Rights, (Hart Publishing), Oxford and Portland, 2014, s. 187, 188.

⁵⁴ **Kale**, s.144.

nası olarak uygulanmaktadır⁵⁵. Tarafların rızasının aranması şartı normal duruşma usûlünde taraflar açısından tanık dinletilirken ya da bilirkişi için aranmamaktadır. İstinabe usulüyle dinlemede karşı tarafın rızası aranmamaktadır. Mahkemenin yargı çevresi dışındakileri SEGBİS yöntemiyle dinlenilmesi, ilgilinin yüz yüze dinlenilmesi ile istinabe ile dinlenilmesi arasında bir yerde olarak değerlendirilmektedir⁵⁶. Bu itibarla SEGBİS yöntemi için de karşı tarafın rızasının aranmaması gerektiği kanaatindeyiz.

Arslan, SEGBİS yöntemini tarafların rızasına bırakmanın tarafların tasarruf yetkisini, doğrudanlık ilkesi aleyhine genişletmek anlamına geldiğini belirtmiştir⁵⁷. Ayrıca istinabe, inabe, mahkemeye sunulan yazılı ifade, hâkim değişikliği gibi hallerinin doğrudanlık ilkesini SEGBİS yöntemine göre çok daha fazla ihlal ettiğini vurgulamıştır⁵⁸.

SEGBİS için tarafların rızasının aranması hukuki uyumsuzlukların çözümünde zorluklara yol açacaktır. Örneğin, ihtilafı bir boşanma davasında bir tarafın şehir dışındaki diğer tarafın tanığının dinlenilmesine rıza göstermesi hayatın olağan akışına uygun olmayacaktır. Bu sebep ile anlaşmalı boşanma halleri hariç SEGBİS vasıtasıyla tanık dinletilmesi hükmünün, iki tarafın da rızası arandığı için uygulanmasının çok zor olacağı kanaatindeyiz.

2. Hukuki Dinlenme Hakkı

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 27. maddesi uyarınca davanın tarafları, yargılamanın ilgilileri kendi haklarıyla ilgili olarak hukuki dinlenme hakkına sahiptirler. Hukuki dinlenme hakkı adil yargılanma hakkının en önemli unsurlarından olup temel insan haklarından biridir. Bu sebeple davanın taraflarına ve ilgililerine, davayla ilgili olan isteklerini yargı makamlarına özgürce açıklayabilmeleri için olanak tanınması gerekmektedir⁵⁹. Bu hak yargılamadan bilgi sahibi olunması hakkı, açıklama ve ispat hakkı, mahke-

⁵⁵ Şanal, s. 342.

⁵⁶ Erdönmez, Pekcanitez Usûl, Medenî Usûl Hukuku, 15. Bası, Cilt 1 (On İki Levha Yayıncılık), İstanbul 2017, s. 840.

⁵⁷ Arslan, 141.

⁵⁸ Arslan, 139.

⁵⁹ Postacıoğlu, İlhan/Altay, Sümer: Medenî Usûl Hukuku Dersleri (Vedat Kitapçılık), İstanbul 2015, s. 172-173.

menin, mahkemenin tarafların iddia ve savunmalarını dikkate alma ve gerekçeli karara bağlama zorunluluğundan oluşur⁶⁰. Tarafların uyuşmazlık konusyla ilgili her türlü iddiada bulunma, savunma ve ispat hakkı vardır. Mahkeme tarafların bu haklarını korumak için kural olarak tarafları duruşmaya çağırarak zorundadır. SEGBİS uygulamasının hukuki dinlenilme hakkının kullanılmasını kolaylaştıracağı aşikârdır.

3. Aleniyet İlkesi

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 28. maddesi uyarınca mahkemelerde duruşmalar ve kararların bildiri kural olarak aleni olarak yapılır. Alenilik adalete olan güveni sağladığı gibi hâkimlerin daha dikkatli çalışmasını sağlamaktadır⁶¹. Genel ahlakın gerekli kıldığı durumlarda mahkeme res'en ya da talep üzerine duruşmanın kapalı yapılmasına karar verebilir⁶². Aleniyet ilkesi yargının objektifliğini sağlanması ve yalan beyanın önlenmesini sağlayabilir. Şüphesiz duruşmanın video görüntüsü ile kayıt altına alındığının farkında olan tanıklar yalan beyan vermektense daha fazla çekineceklerdir. Ayrıca ceza yargılamasında mağdurların dinlenilmesinde ya da gizli tanıkların dinlenilmesinde SEGBİS teknolojisi ile yüz karartma ve ses değiştirme işlemi yapılabilmektedir. Bu yöntem medenî yargılama hukukunda da kullanılırsa tanıklar rahatlıkla daha etkili ifade verme imkânına sahip olabilecektir.

4. Sözlülük İlkesi

Yargılamanın ön inceleme⁶³ aşamasında, tahkikat aşamasında, sözlü yargılama aşamasında ve hüküm aşamasında yapılacak işlemler için duruşma yapılması gereklidir. Mahkeme önünde yapılan tahkikat ve sözlü yargılama işlemleri için ayrılan zaman dilimine oturum (celse), tarafların

⁶⁰ **Kuru, Baki/Arslan, Ramazan/Yılmaz**, Ejder: Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı, 6100 sayılı HMK göre yeniden yazılmış, 25. Baskı (Yetkin Yayınları), Ankara 2014, s. 342.

⁶¹ **Kuru, Baki**: Hukuk Muhakemeleri Usûlü, 6. Bası, 1. Cilt (Demir Demir Yayınevi) İstanbul 2001, s. 147.

⁶² **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 343.

⁶³ Yargılamada ön incelemede duruşma yapılmadan karar verilebilecek haller için bkz. Hukuk Muhakemeleri Kanunu mad. 138.

hâkim karşısında hazır buldukları yargılama evresine ise duruşma denir⁶⁴. Duruşmaların yapılması başta hukukî dinlenme hakkı, aleniyet, doğrudanlık, sözlülük gibi ilkelerin birçoğu bakımından önem taşımaktadır.

Sözlülük ilkesi, hâkimin yargılama süjeleriyle yakından temasa geçmesi suretiyle yargılamanın daha canlı ve doğrudan yürütülmesini sağlamaktadır⁶⁵. Tanığın bizzat ifade vermesi gereken hususlarda ve yemin gibi usûllerde sözlülük ilkesi daha fazla önem arz etmektedir.

SEGBİS sistemi sözlülük ilkesine aykırılık değil, kolaylık sağlamaktadır. Şöyle ki yazınlık ilkesine dahi gelişen teknoloji ile elektronik imza kavramı girmiştir. UYAP bilgi sistemi üzerinden elektronik imza ile dava açılması günümüzde mümkündür⁶⁶. Aynı şekilde sözlülük ilkesi de dijital teknolojiyi içine alacak şekilde günümüz şartlarına uygun olarak yorumlanmalıdır.

5. Usûl Ekonomisi İlkesi

Usûl ekonomisi, adil yargılanma hakkının öğelerinden olan en kısa sürede, en az emekle ve en az giderle yargılanma hakkının iç hukuktaki yansımadır⁶⁷. Anayasamızın 141. maddesi davaları en kısa sürede ve en az giderle sonuçlandırmasını yargının görevi olarak belirlemiştir. Gereksiz harcamaların önlenmesi, yargılamanın mümkün olduğu kadar hızlı şekilde sonlandırılması ve basitlik usûl ekonomisinin üç ana unsurudur⁶⁸. Hükümet gerekçesinde⁶⁹ de belirtildiği üzere SEGBİS sistemi daha hızlı ve ekonomik yargılama ile usûl ekonomisinin yerine getirilmesini sağlamak için medenî yargılamanın içerisine dâhil edilmiştir.

⁶⁴ **Özekes**, Pekcanitez Usûl, s. 1340.

⁶⁵ **Pekcanitez**, Hakan/**Atalay**, Oğuz/**Özekes**, Muhammet: Medenî Usûl Hukuku Temel Bilgiler, 10. Bası, (Yetkin Yayınevi) Ankara 2016, s. 179.

⁶⁶ **Pekcanitez**, Hakan Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku, 15. Bası, (On İki Levha Yayıncılık), İstanbul 2017, s. 1155.

⁶⁷ **Şanal**, s. 351; **Karşlı**, Abdurrahim: Medenî Muhakeme Hukuku, 4. Bası, (Alternatif) İstanbul 2014, s. 279, 280.

⁶⁸ **Tanrıver**, s. 379.

⁶⁹ **Arslan/Yılmaz/Ayvaz Taşpınar/Hanağası**, s. 188.

VI. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ses ve görüntü nakli ile ifade alınması, yüz yüze ifade alınması ile istinabe sureti ile ifade alınması arasında yer alır. SEGBİS; adil yargılanma ve hukukî dinlenilme haklarıyla, sözlülük, doğrudanlık ve usûl ekonomisi ilkeleriyle uygunluk göstermektedir. SEGBİS uygulanması için iki tarafın rızasının birden aranması maddenin uygulanmasını engellemese bile uygulamayı zorlaştıracaktır. Genellikle husumet ilişkisi içerisinde bulunan taraflar birbirlerine delillerin toplanması ya da ifade verilmesi aşamalarında kolaylık sağlamak istememektedirler. Bu yüzden Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 149. maddesinden uygulanması için her iki tarafın birden rızasının alınması şartı kaldırılmalıdır. Ayrıca hâkim gerekli gördüğünde res'en SEGBİS uygulanmasına karar verebilmelidir. Bunun yanında hâkim SEGBİS taleplerini incelerken maliyet, zorluk dereceleri ve taraflara yükletilebilecek menfaat değerlerini de göz önünde bulundurmalıdır. SEGBİS benzeri sistemlere bir açıklık getirilmeli, ayrıca gerektiğinde olağanüstü durumlarda video konferans yönteminin mahkemeler dışında da kullanılabilmesine olanak tanınmalıdır.

SEGBİS sisteminin ceza muhakemesinde yoğunlukla kullanılmasına rağmen medenî yargılama hukukunda uygulanmasına henüz başlanamamıştır. SEGBİS'in medenî yargılama hukukunda uygulanmasında Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Cumhuriyet Başsavcılıkları İdari ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik'te hüküm bulunmayan hallerde, uygun düştüğü ölçüde Ceza Muhakemesinde Ses ve Görüntü Bilişim Sisteminin kullanılması hakkında Yönetmelik'in uygulanması yerine, Avrupa Birliği yasalarıyla uyumlu ve tartışmalı hususları aydınlatacak şekilde SEGBİS'in medenî yargılama hukukunda uygulanmasına ilişkin ayrı bir yönetmelik çıkarılması faydalı olacaktır. Ayrıca medenî yargılama hukukunda ses ve görüntü nakli suretiyle duruşmaların icrasının yaygınlaştırılabilmesi için SEGBİS teknik alt yapısının tamamlanıp hukuk mahkemelerinde kurulumunun tamamlanması gerekmektedir. SEGBİS'in kullanımına vâkıf teknik bilgi sahibi adliye elemanlarının yetiştirilmesi; hâkimlerin yanı sıra avukatlara, vatandaşlara, adliye personeline ve hatta hukuk öğrencilerine SEGBİS eğitiminin verilmesi ve tanıtımlarının yapılması SEGBİS'in medenî yargılama hukukunda kullanımının artırılmasında faydalı olacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Acar**, Sami/**Gürsoy**, Hülya: “Türkiye Mahkemelerinde Sesli Görüntülü Kayıt ve Video Konferans Sistemi Uygulamasına Geçiş: Ceza Mahkemeleri Örneği”, Ankara Barosu Dergisi, Cilt 2012/4, s. 115-117.
- Akkan**, Mine: Medenî Usûl Hukukunda Tanığa Soru Kâğıdı Gönderilmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Özel Sayı 2014, s. 555-609 (Basım Yılı: 2015).
- Ansay**, Sahri Şakir: Hukuk Yargılama Usûlleri, 7. Bası, (Güzel Sanatlar Matbaası), Ankara 1960.
- Arslan**, Aziz Serkan: Doğrudanlık İlkesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Medenî Usûl ve İcra İflas Hukukçuları Toplantısı XII, HMK Çerçevesinde Yargılamaya Hakim Olan İlkeler, Cilt 4, Sayı 2, s. 133-144 (Basım Yılı: 2014).
- Arslan**, Ramazan/**Yılmaz**, Ejder/**Ayvaz Taşpınar**, Sema/**Hanağası**, Emel: Notlu Gerekçeli Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve İlgili Mevzuat, 2. Bası (Yetkin Yayınları), Ankara 2016.
- Arslan**, Ramazan/**Yılmaz**, Ejder/**Ayvaz Taşpınar**, Sema: Medenî Usûl Hukuku (Yetkin Yayınevi), 1. Bası, Ankara 2016.
- Buzer.de**, Bundesrecht tagaktuell konsolidiert alle Fassungen seit 2006, internet adresi <http://www.buzer.de/gesetz/7030/al41810-0.htm> (Son erişim tarihi 19.04.2017)
- European Council**: CEPEJ Studies no 20, European Judicial Systems Efficiency and Quality of Justice, edition 2014.
- General Secretariat of Council**, Videoconferencing as a Part of European E- Justice, (EU Publishings), Belgium 2009.
- Görgün**, Şanal: Medenî Usûl Hukuku, 5. Bası, (Yetkin Yayınevi), Ankara 2016.
- Kale**, Serdar: Ses ve Görüntünün Nakledilmesi Yoluyla Duruşmanın İcrası (HMK md. 149), Medenî Usûl ve İcra İflas Hukuku Dergisi Yıl 2013/2 Sayı 25, s. 141-155 (Basım Yılı: 2013).
- Karşlı**, Abdurrahim: Medenî Muhakeme Hukuku, 4. Bası, (Alternatif) İstanbul 2014.

- Kılıç**, Halil: 6100 Sayılı Hukuk Muhakemesi Kanunu Açıklamalı İçtihatlı, Cilt II, (Adalet Yayınevi), Ankara 2011.
- Kurt Konca**, Nesibe: Medenî Usul Hukukunda Aleniyet İlkesinin Sınırlandırılması, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Medenî Usûl ve İcra İflas Hukukçuları Toplantısı XII, HMK Çerçevesinde Yargılamaya Hakim Olan İlkeler, Cilt 4, Sayı 2, s. 65-96 (Basım Yılı: 2014)
- Kuru**, Baki/**Arslan**, Ramazan/**Yılmaz**, Ejder: Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı, 6100 sayılı HMK göre yeniden yazılmış, 25. Baskı (Yetkin Yayınları), Ankara 2014.
- Kuru**, Baki: Hukuk Muhakemeleri Usûlü, 6. Bası, 1. Cilt (Demir Demir Yayınevi) İstanbul 2001.
- Kuru**, Baki: Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı, 1. Baskıya Ek 3. Tıpkı Baskı, (Legal Yayınevi), İstanbul 2016.
- Miklós**, Kengyel /**Zoltán**, Nemessányi: Electronic Technology and Civil Procedure New Paths to Justice from Around the World, 2012.
- Negi**, Chitrangali: Concept of Video Conferencing in ADR: An Overview - Access to Justice (September 18, 2015). İnternet adresi : SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2662344>. (Son erişim tarihi 19.04.2017)
- Pekcanitez**, Hakan/**Atalay**, Oğuz/**Özekes**, Muhammet: Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı, 4. Bası, (Yetkin Yayınevi), Ankara 2016.
- Pekcanitez**, Hakan/**Atalay**, Oğuz/**Özekes**, Muhammet: Medenî Usûl Hukuku Temel Bilgiler, 10. Bası, (Yetkin Yayınevi), Ankara 2016.
- Pekcanitez**, Hakan/**Özekes**, Muhammet/**Akkan**, Mine/**Taş Korkmaz**, Hülya Taş: Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku, 15. Bası, (On İki Levha Yayıncılık), İstanbul 2017.
- Postacıoğlu**, İlhan/**Altay**, Sümer: Medenî Usûl Hukuku Dersleri (Vedat Kitapçılık), İstanbul 2015.
- Prütting**, Hanns/**Gehrlein**, Markus: Zivillprozessordnung Kommentar, 9. Auflage, Köln 2017.
- Reichold**, Klaus, in: hrsg. **Heinz/Putzo/Reichold/Hüßtege/Seiler**, Zivillprozessordnung, 38. Auflage, München 2017.

- Roth**, Michael: Laissez-Faire Videoconferencing: Remote Witness Testimony and Adversarial Truth, 48 UCLA LAW Review (185) Los Angeles 2000.
- Rynn**, Goss: Criminal Fair Trial Rights, Article 6 of European Convention on Human Rights, (Hart Publishing), Oxford and Portland, 2014.
- Tanrıver**, Süha: Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2006/64, s. 151-177 (Basım Yılı: 2013).
- Tanrıver**, Süha: Medenî Usûl Hukuku Cilt 1 Temel Kavramlar ve İlk Derece Yargılaması, (Yetkin Yayınevi), Ankara 2016.
- Ulukapı**, Ömer: Medenî Usûl Hukuku 3. Bası (Mimoza), Konya 2015.
- Umar**, Bilge: Hukuk Muhakemeleri Şerhi, (Yetkin Yayınevi), Ankara 2014.
- Wallimann**, Matthias: Der Unmittelbarkeitsgrundsatz im Zivilprozess, (Mohr Siebeck) Leinen 2016.